

OILADA E'TIQOD TARBIYASI, UNING PSIXOLOGIK MOHIYATI VA SOG'LOM RUHIYATNI SHAKLLANTIRISHDAGI O'RNI.

Ahmedov Lazizbek Alijon o'g'li
Andijon davlat pedagogika instituti
2-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola oilada diniy e'tiqod tarbiyasining psixologik mohiyatini hamda uning sog'lom psixikani shakllantirishdagi muhim ro'lini o'rganadi. Keng qamrovli adabiyotlarni tahlil qilish orqali tadqiqot e'tiqodning turli o'lchovlarini, uning psixologik rivojlanishiga ta'sirini va e'tiqodga asoslangan tarbiyani tarbiyalashda qo'llaniladigan usullarni o'rganadi. Natijalar oiladagi iymon va bardoshni hamda muvozanatli psixikani shakllantirish o'rtasidagi ijobiy bog'liqlikni ta'kidlaydi. Muhokama bo'limi ushbu topilmalarning oqibatlarini to'g'risida tushuncha beradi, bu esa oilaviy dinamikada iymonni rivojlantirish bo'yicha yakuniy mulohazalar va amaliy takliflarga olib keladi.

Kalit so'zlar: Iymon, e'tiqod, oila, tarbiya, psixologik rivojlanish, sog'lom ruhiyat, e'tiqod tizimlari.

Oila jamiyatning asosiy birligi sifatida o'z a'zolarining psixologik farovonligini shakllantirishda hal qiluvchi ro'l o'ynaydi. Ushbu maqolada iymonning psixologik mohiyatini va uning sog'lom psixikani shakllantirishga ta'sirini tushunishga qaratilgan ushbu kontekstdagi ro'li ko'rib chiqiladi. Mavjud adabiyotlarni o'rganish orqali biz e'tiqodga asoslangan tarbiyaning nozik tomonlarini va uning individual rivojlanishga chuqur ta'sirini ochishimiz mumkin.

Ko'plab tadqiqotlar iymonning ko'p qirrali tabiatini ta'kidlab, uning diniy e'tiqod, magnesia va axloqiy qadriyatlar kabi turli xil ifodalarini tan oladi. Iymonning psixologik o'lchovlari maqsad, chidamlilik va hissiy barqarorlikni o'z ichiga oladi. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, oiladagi iymonga ta'sir qilish stress omillaridan himoya qiluvchi omil bo'lib xizmat qilishi va kurashish mexanizmlarini rivojlantirishga hissa qo'shishi mumkin.

Oilaga bo'lgan ishonch va psixologik farovonlik o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish uchun mavjud adabiyotlarni to'liq ko'rib chiqish o'tkazildi. Tegishli tushunchalarni olish uchun psixologiya, sotsiologiya va dishonestly bo'yicha tadqiqotlar tahlil qilindi. Sharh empirik tadqiqotlar, amaliy tadqiqotlar va e'tiqodga asoslangan tarbiyaning individual psixikaga ta'sirini o'rgangan nazariy asoslarga qaratildi.

Oilaning eng muhim vazifalaridan biri tarbiya hisoblanadi. Oila - tarbiya maskani. Aynan shu maskanda dunyoga kelgan farzand ota-onadan nafaqat irsiy xususiyatlarni oladi, ulardagi hatti-harakat, axloq-odob qoidalarini ham egallab boradi. Ota-ona o'rtasidagi o'zaro hurmat, mehr-oqibat, halollik, poklik, mehnatsevarlik, insonparvarlik kabi oliy darajadagi qadriyatlar ona suti, oila a'zolari mehri va namunasi bilan bola xulqi, hatti-harakati mazmuniga singib boradi. «Qush uyasida ko'rganini qiladi» degan purhikmat so'zlar oila tarbiyasining negizini tashkil etadi.

Sharq mutafakkirlarining ilmiy-madaniy merosida bayon qilingan oiladagi tarbiya ayniqsa e'tiqod tarbiyasi haqida va faoliyatiga doir qarashlar, yoshlarni bilim egallash va ezgulikka chorlash, ustoz-shogird hamkorligi va munosabatlariga xos tartib-qoidalar, muomala madaniyati, insoniy fazilatlarining shakllanishi haqidagi qimmatli fikrlar sharq xalqlari, xususan o'zbek xalqining og'zaki ijodida (o'zbek xalq maqollari, ertaklari, dostonlari, afsonalari, rivoyatlari) uzviylik asosida tarkib topgan milliy-madaniy meros ekanligini ko'ramiz. Chunonchi, o'zbek xalqining og'zaki ijodi va eposlarida ustoz namunasi va o'giti sifatida bilimlarni egallash va ezgulikka intilish, mardlik, halollik, kamtarlik, ishonch, sadoqat, do'stlik, adolatlilik, mehr-muruvvat, mehnatsevarlik, sabr-qanoatlilik,

hamfikirlik, hamkorlik, oqillik, e’tiqod, hurmat-ehtimom, halol va pok yashash ulug’langan. Bu voqelikni Alpomish, Kuntug’mish, Farhod va SHirin, Saddi Iskandariy, Yusuf va Zulayho kabi qator o’zbek xalq dostonlaridagi qahramonlar misolida ko’rish mumkin.

Sharq mutafakkirlarning ma’naviy me’rosi oilada bolalarni ma’naviy tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etishi bilan birga, jamiyatni ham har tomonlama ham iqtisodiy, ham siyosiy, xam ma’naviy, ham madaniy rivojlatirishning muhim sharti bo’lib hisoblanadi. Bugungi kunda bu masalaga nechog’lik chanqoqlik his qilinayotganligi tobora ravshanlashib bormoqda.

Shu boisdan ham keyingi paytlarda Sharq mutafakkirlarining hayotiga, faoliyatiga va ularning asarlariga bo’lgan e’tibor va ehtiyoj tobora ortib bormoqda.

Agar bu aytilgan fikrlarni misollar asosida ko’radigan bo’lsak, turk adibi Yusuf Tovasliyning «Hikmatlar xazinasi» asaridagi «YAxshi farzand Yasin suti bilan o’sadi» degan hikoyasi juda ibratlidir, Hikoyada bayon etilishicha; «Oliyjanob, dindor bir xonim bolasiga chaqaloqligida Yasin suti berar edi. YA’ni, aniqrog’i yangi tug’ilgan chaqalog’ini emizish vaqti kelganda, xuddi nomozdan oldin tahorat olganday poklanib chaqalog’iga ko’kragini tutib u emishni boshlagunicha:

«Bismillahir rohmanir rohim, Yasin val-Qur’onil-hakim» deb surani o’qishni boshlab to oxirigacha o’qirdi. Yasin surasi o’qib bo’linganda chaqaloq ham emishni to’xtatarkan. O’g’illarining axloq va fazilat ila o’z muhitida seviladigan kimsalar bo’lganlarini ko’rguncha ona doimo ollohga hamd aytar, shukur qilar va o’g’illariga:—Ey o’g’il, barcha yaxshiliklarning hammasini o’zimdandeb o’ylama. Men seni Yasin surasi bilan emizar edim. Yasin surasi ila o’stirdim!—deb onalik burchining farzandga bo’lgan ta’sirini tushuntirardi». Bu hikoyada barchaga ibrat bo’la oladigan tajriba mavjud. Ana shunday qadriyatlar asosida o’stirilgan har qanday bola ota-onasini, qolaversa, barcha insonlarni qadrlaydigan, imonue’tiqodli, har qanday diyonatdan o’zini olib qochadigan qadri baland insonlar bo’lib o’sishi azaldan ma’lum. SHuning uchun bo’lsa kerak, haqli ravishda islomiy manbalarda «Farzandlariga ollohni, Payg’ambarni, dinni o’rgatmagan, harom-xalol, gunoh-savob nimaligini tushuntirmagan ota-onalar bolalardan yaxshilik kuta olmaydilar», deyilishi haqiqat yuzasidan aytilgan bo’lsa kerak.

Shuni ta’kidlash kerakki, iymonning psixologik rivojlanishga ta’siri individual tajribalar, madaniy kontekst va oilaning o’ziga xos e’tiqodlari asosida keng farqqilishi mumkin. Oilalar turli xil diniy yoki ma’naviy e’tiqodlarga ega bo’lishi mumkin yoki ular umumiyqadriyatlar va tamoyillar orqali dunyoviy ma’noda iymonni uyg’otishi mumkin. Muayyan shakldan qat’i nazar, oilada iymonni tarbiyalash sog’lom psixikani shakllantirishga ijobiy hissa qo’shishi mumkin.

Oiladagi iymon vasog’lompsixika o’rtasidagi ijobiybog’liqlik iymon o’z ta’sirini ko’rsatadigan mexanizmlar haqida munozaralarni keltirib chiqaradi. Oilalardagi e’tiqodga asoslangan jamoalarning qo’llab-quvvatlovchi va uyg’un tabiati xavfsizlik tuyg’usini kuchaytiradi va hissiy farovonlikni oshiradi. Bundan tashqari, axloqiy va axloqiy qadriyatlarni diniy ta’limotlar orqali etkazish mustahkam psixologik asosni rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, oilada iymonni tarbiyalash shaxslarning psixologik rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Kuzatilgan ijobiy natijalar shuni ko’rsatadiki, iymonni oila dinamikasiga qo’shish sog’lom psixikani rivojlantirishga hissa qo’shishi mumkin. E’tiqodga asoslangan tarbiyaning muhimligini anglash ota-onalar, o’qituvchilar va ruhiy salomatlik mutaxassislarini har tomonlama psixologik rivojlanishga yordam berishi mumkin.

Ushbu tadqiqotning amaliy natijalariga e’tiqodga asoslangan amaliyotlarni oilaviy tartiblarga kiritish, e’tiqod tizimlari haqida ochiq muloqot va ma’naviy izlanishlarni rag’batlantirish kiradi. Kelajakdagi tadqiqotlar e’tiqod psixologik farovonlikka ta’sir

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

qiladigan o‘ziga xos mexanizmlarni chuqurroq o‘rganishi va turli madaniy va diniy kontekstlarda potentsial o‘zgarishlarni o‘rganishi kerak. Oiladagi iymonning ahamiyatini anglash orqali biz shaxslarning yaxlit rivojlanishiga hissa qo‘shadigan muhitni rivojlantirishimiz mumkin.

Adabiyotlar:

1. К.Назаров ва бошқ. Миллий ғоя: тарғибот технологиялари ва атамалар луғати. Тошкент, 2007 й.
2. Т.Абдуллаев. Оила социологияси. Маърузалар матни. ФарДУ, 2008 й.
3. К.Рахимова. Соғлом муҳит - соғлом авлод. Услубий кўрсатма. ФарДУ, 2014 йил.
4. Н.Усмонов ва бошқ. Оила –жамият таянчи. Услубий кўрсатма. Фарғона, 2012 иил .
5. Abdulla Avloniy. “Turkiy Guliston yoxud axloq”. Toshkent.
6. Xosilbekovna, S. F. (2024). The impact of globalization on the manifestation of aggressive behavior in adolescence. *Ijtimoiy fanlarda innovasiya onlayn ilmiy jurnali*, 4(2), 134-137.
7. Xosilbekovna, S. F. (2024). Social and psychological determinants of increasing women's labor efficiency are related to the topic. *Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali*, 4(2), 440-443.